

Tomasz Malarski

Polacy w kampanii rosyjskiej 1812 roku : konferencja naukowa w Muzeum Wojska Polskiego

---

Przegląd Historyczno-Wojskowy 14(65)/1 (243), 223-225

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

Polacy w kampanii rosyjskiej 1812 roku. Konferencja naukowa w Muzeum Wojska Polskiego

Dnia 23 października 2012 roku w Muzeum Wojska Polskiego, w sali poświęconej armii Księstwa Warszawskiego odbyła się konferencja nt. roli wojny 1812 roku w dążeniu Polaków do odzyskania niepodległości i odrodzeniu Królestwa w granicach sprzed ostatniego rozbioru. W imieniu prof. dr. hab. Zbigniewa Wawra, dyrektora muzeum i organizatora sympozjum, przybyłych przywitał Roman Matuszewski, kurator zbiorów głównych. Omówił on również zbiór pamiątek z okresu Księstwa Warszawskiego, przechowywanych w MWP.

Prof. dr. hab. Jarosław Czuby (Uniwersytet Warszawski) w referacie „Będzie więc Polska – ale jaka?” przeanalizował oczekiwania środowisk patriotycznych Księstwa Warszawskiego związane z przysłą wojną, nazwaną przez cesarza Napoleona drugą wojną polską. Omówił także niepokoje wielu patriotów, którzy nie do końca zgadzali się z narzuconą przez Napoleona i jego kodeks organizacją państwa. Skutków wprowadzenia napoleońskiego systemu rządów obawiali się także Polacy w zaborze rosyjskim, wielu z nich było zwolennikami odbudowy Polski pod berłem cara Aleksandra I. Profesor podkreślił, że ani akt konfederacji generalnej, ani akt proklamacji Królestwa Polskiego uchwalony przez Sejm nie określały ustroju nowego państwa i jego zasięgu terytorialnego. Prelegent zwrócił uwagę, że przedstawiciele różnych środowisk politycznych, pomimo ostrych sporów na temat przyszłości, w praktyce angażowali się w działania na rzecz odbudowy państwa.

„Dywizja gdańska – jej formacja organizacja i walki (1808–1812)” była tematem wystąpienia Adama Paczuskiego (Narodowy Instytut Dziedzictwa). Przedstawił on dzieje mało znanej jednostki wchodzącej w skład załogi twierdzy gdańskiej. Miejscem powstania dywizji był tamtejszy garnizon, a podstawą organizacyjną miały być 10 i 11 pułki piechoty Księstwa Warszawskiego z polskiej brygady pod dowództwem gen. Michała Grabowskiego, którego doświadczenie i wiedza wojskowa nie uszły uwadze gubernatora miasta gen. Jeana Rappa. Prelegent omówił historię jednostek polskich stacjonujących na terenie garnizonu do początku wojny 1812 roku oraz ich udział w obronie twierdzy gdańskiej i w walkach na Pomorzu.

Doktor Andrzej Nieuważny (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) w referacie nt. „Jeńcy polscy w Rosji 1812–1815” omówił dokumenty i stan badań nad losem polskich żołnierzy, którzy dostali się do rosyjskiej niewoli. Temat ten był dotąd całkowicie nieznany ze względu na brak dostępu do rosyjskich archiwów. Jedynym źródłem wiedzy były nieliczne

pamiętniki z tego okresu. Prelegent podkreślił, że obecnie nie jest możliwe podanie choćby orientacyjnej liczby polskich jeńców. Żołnierze polscy, którzy trafili do niewoli, bardzo często byli wcielani do oddziałów rosyjskich, zwłaszcza tam, gdzie znajdowały się ośrodki mobilizacyjne pułków carskich i gdy ich rezerwy były już na wyczerpaniu. Doktor Nieuważny podkreślił, że Polacy w armii rosyjskiej byli wysoko oceniani przez swoich przełożonych. Wielu z nich chwaliło sobie warunki służby i dlatego z własnej woli osiedlali się w Rosji i zakładali tam rodziny. Po powstaniu Królestwa Polskiego większość z nich powróciła, zasilając szeregi tworzonego w tym czasie wojska polskiego.

Doktor Janusz Wesołowski (MWP) omówił korespondencję Józefa Sowińskiego z żoną w czasie wojny 1812 roku, przechowywaną w muzealnym archiwum. Listy są doskonałym źródłem wiedzy o życiu oficerów i żołnierzy podczas trwania działań wojennych. Korespondencja Sowińskiego nie była dotąd publikowana, należy zatem mieć nadzieję, że wkrótce na jej podstawie powstanie interesujące opracowanie.

Wystąpienie Izabeli Prokopczuk-Runowskiej (MWP) było poświęcone losom Juliana Ujazdowskiego, podporucznika 1 pułku strzelców konnych Księstwa Warszawskiego, kawalera krzyża *Virtuti Militari* i Medalu św. Heleny, które to odznaczenia znajdują się w zbiorach muzeum. Na podstawie zachowanych dokumentów przebiegu służby prześledziła ona historię życia podporucznika oraz dotarła do jego potomków (jeden z nich był gościem konferencji).

Doktor Zbigniew Dunin-Wilczyński (MWP) omówił losy Polaków odznaczonych orderem Legii Honorowej za wojnę 1812 roku. Występujący stwierdził, że udokumentowane 372 nadania orderu Polakom nie zamykają listy nim uhonorowanych. Nie wszystkie bowiem nadane ordery trafiły do odznaczonych, gdyż wielu z nich wcześniej zginęło lub znalazło się w niewoli. Spora liczba wniosków i związanej z nimi dokumentacji przepadła bezpowrotnie podczas tragicznego odwrotu lub została zdobyta przez oddziały rosyjskie i trafiła do rosyjskich archiwów.

Doktor Janusz Wesołowski (MPW) zaprezentował zasób archiwalny MWP bezpośrednio związany z wojną 1812 roku, tj. dokumenty pracy sztabów w okresie przygotowań do wojny (spisy sprzętu artyleryjskiego, wykazy imienne oficerów poszczególnych jednostek, stany koni w jednostkach kawalerii itp.) oraz powstałe w czasie jej trwania (rozkazy, szkice, mapy, korespondencja dowódców).

Doktor Maria J. Turowska (Warszawski Uniwersytet Medyczny) przedstawiła służbę zdrowia wojsk Księstwa Warszawskiego. Prelegentka podkreśliła, że dzięki zaangażowaniu wielu wybitnych lekarzy i postawie ks. Józefa Poniatowskiego praca tej służby stała na bardzo wysokim poziomie. Podczas kampanii powszechnie stosowano środki służące do odkażania ran i uśmierzania bólu, a żołnierze byli zaopatrzeni w opatrunki osobiste. Referat dr Turowskiej zakończył film przedstawiający narzędzia i pracę ówczesnych chirurgów wojskowych. Pomimo wielu drastycznych scen był on doskonałym uzupełnieniem wcześniejszego wykładu.

Trzecią i ostatnią część konferencji rozpoczął wykład Sławomira Frątczaka (MWP) na temat duszpasterstwa wojskowego i jego pracy w oddziałach armii Księstwa Warszawskiego. Występujący, uznany badacz dziejów polskiego dusz-

pasterstwa wojskowego, przedstawił rolę kapelanów w legionach gen. Jana Henryka Dąbrowskiego i w wojsku Księstwa Warszawskiego. Pomimo braku dostatecznej liczby dokumentów do badania udziału polskich duchownych w wojnach napoleońskich, znana jest dość spora liczba księży i zakonników, którzy za zasługi w tym okresie zostali uhonorowani wysokimi odznaczeniami wojskowymi, m.in. dominikanin, ks. Jan Marceł Gutowski, kawaler orderu *Virtuti Militari* i Legii Honorowej, pochowany na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Wystąpienie Roman Matuszewskiego (MWP) dotyczyło broni palnej w oddziałach wojsk Księstwa Warszawskiego. Temat ten, choć dość dobrze znany i opracowany, ciągle przyciąga uwagę badaczy. Referujący skrytykował wcześniejsze opinie historyków wojskowości, w tym Mariana Kukiela, którzy twierdzili, że żołnierz polski w roku 1812 dysponował słabą, pochodzącą ze starych pruskich zapasów bronią palną. Zarzut niektórych badaczy, że Napoleon nie interesował się stanem uzbrojenia wojska polskiego – zdaniem występującego – jest niezgodny z prawdą, ponieważ przed rozpoczęciem kampanii cesarz osobiście zadbał o dostawę około 110 tys. egzemplarzy nowych karabinów. Prelegent podkreślił, że polska piechota była uzbrojona głównie w nowoczesne karabiny francuskie wz. 1777 AN IX. Również w tego samego wzoru lekkie karabinki huzarskie i karabiny dragonów była wyposażona kawalerii. Broni z wytwórni austriackich i pruskich było zdecydowanie mniej.

Konferencję zamykał referat Jacka Jaworskiego (magazyn „*Militaria*”) nt. „Rok 1812 – lance kontra piki”. Referujący porównał skuteczność w walce oddziałów kawalerii napoleońskiej uzbrojonych w lance z carskimi kozakami wyposażonymi w piki. Jego zdaniem, kampania 1812 roku wykazała, że podstawą sukcesów i sławy polskiej kawalerii była umiejętność władania lancą. Jacek Jaworski wykazał, że polska lanca miała znaczną przewagę w konfrontacji z piką kozacką, ponieważ bardziej nadawała się do fechtunku. Należy podkreślić, że w armii carskiej lanca lub pika była bardziej powszechna niż w polskiej kawalerii, gdyż oprócz pułków ułańskich posługiwały się nią także pułki huzarów, strzelców konnych, a nawet pułki dragońskie. Braki w wyszkoleniu oraz posługiwaniu się tą bronią były słabymi stronami kawalerii carskiej doby napoleońskiej.

Konferencję podsumował kurator Roman Matuszewski. Wygłoszone na konferencji referaty, wzbogacone ciekawymi materiałami ilustracyjnymi, zostały opublikowane w starannie przygotowanym wydawnictwie.

Tomasz Malarski